

УДК 792.82:7.071.2 “ 19/20 “

Цитування:

Вишотравка Л. І. Значення сценічних здобутків творчої династії Баклан для розвитку українського балету другої половини ХХ – початку ХХІ століть. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв* : наук. журнал. 2021. № 2. С. 194-198.

Вишотравка Людмила Іванівна, заслужена артистка України, доцент, доцент кафедри хореографічного мистецтва Київського національного університету культури і мистецтв
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7084-8571>
vushotravkaludmula@gmail.com

Vyshotravka L. (2021). The significance of the stage achievements of the creative Baklan's dynasty for the development of Ukrainian ballet (second half of XX - early XXI century). *National Academy of Culture and Arts Management Herald: Science journal*, 2, 194-198 [in Ukrainian].

ЗНАЧЕННЯ СЦЕНІЧНИХ ЗДОБУТКІВ ТВОРЧОЇ ДИНАСТІЇ БАКЛАН ДЛЯ РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОГО БАЛЕТУ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ ХХ – ПОЧАТКУ ХХІ СТОЛІТЬ

Метою публікації стало комплексне вивчення сценічних досягнень Ф. Баклана, В. Потапової, І. Задаянної та О. Баклана у контексті розвитку українського балету другої половини ХХ – початку ХХІ століть. **Методологія** роботи містить такі методи дослідження: аналітичний, діалектичний, системний, загальноісторичний, порівняльно-історичний тощо. **Наукова новизна** публікації полягає в тому, що в ній вперше досліджено значення мистецького доробку майстрів музичного театру творчої династії Баклан, які зробили важливий внесок у піднесення вітчизняної академічної хореографії радянського часу та доби незалежності. **Висновки.** Важність мистецьких здобутків діячів сцени театральної династії Баклан для розвитку вітчизняного балету важко переоцінити. Родоначальники творчої сім'ї – заслужені артисти УРСР Федір Баклан (1930–1983) та Варвара Потапова (1932–2018) увійшли до когорти провідних танцівників Київського ДАТОБ ім. Т. Шевченка 1950–1960-х рр., які після кризи драмбалету сприяли становленню на вітчизняній сцені нової форми музично-танцювальної драматургії («поетичного танцю») під орудою балетмейстерів-новаторів – В. Вронського, Р. Захарова, Ф. Лопухова, С. Сергєєва, М. Трегубова. Творчу роботу, започатковану батьками на сцені Національної опери України у 1980–2000-х рр., продовжили заслужений діяч мистецтв України, диригент Олексій Баклан (нар. 1961) та його дружина, заслужена артистка України Ірина Задаянна (1962–2005), які творили й продовжують генерувати високе мистецтво, спрямоване на найвищі європейські театральні стандарти.

Ключові слова: Федір Баклан, Олексій Баклан, Варвара Потапова, Ірина Задаянна, український балетний театр.

Vyshotravka Liudmyla, Honored Artist of Ukraine, Associate Professor of the Department of Choreographic Art, Kyiv National University of Culture and Art

The significance of the stage achievements of the creative Baklan's dynasty for the development of Ukrainian ballet (second half of XX - early XXI century)

The purpose of the article is a comprehensive study of the stage achievements of F. Baklan, V. Potapova, I. Zadayanna, and O. Baklan in the context of the development of Ukrainian ballet in the second half of the XX - early XXI centuries. **The methodology** of work contains the following research methods: analytical, dialectical, systemic, general historical, comparative-historical, etc. **The scientific novelty** of the publication is that it first explores the significance of the artistic work of the masters of the musical theater of the creative dynasty Baklan, who made an important contribution to the rise of domestic academic choreography of the Soviet era and independence. **Conclusions.** The importance of the artistic achievements of the figures of the stage of the theatrical Baklan's dynasty for the development of national ballet is difficult to overestimate. The founders of the creative family - Honored Artists of the USSR Fedor Baklan (1930-1983) and Varvara Potapova (1932-2018) joined the cohort of leading dancers of the Kyiv Opera and Ballet Theater T. Shevchenko 1950-1960s, which after the crisis of drama contributed to the formation on the domestic stage of a new form of music and dance drama ("poetic dance") under the direction of choreographers-innovators - V. Vronsky, R. Zakharov, F. Lopukhov, S. Sergeeva, M. Tregubova. The creative work initiated by parents on the stage of the National Opera of Ukraine in the 1980s and 2000s was continued by Honored Artist of Ukraine, conductor Olexsiy Baklan (b. 1961) and his wife, Honored Artist of Ukraine Iryna Zadayanna (1962–2005), who created and will continue to generate high art aimed at the highest European theatrical standards.

Key words: Fedir Baklan, Olexsiy Baklan, Varvara Potapova, Iryna Zadayanna, Ukrainian Ballet Theater.

Актуальність теми дослідження. В історії українського балету існує чимало творчих династій, члени яких поклали багато зусиль для розвитку вітчизняної академічної хореографії. До такої когорти митців, пов'язаних між собою не лише спорідненістю, а й відданому служінню українському балету на сцені Київського державного академічного театру опери та балету ім. Т. Шевченка (далі – Київський ДАТОБ ім. Т. Шевченка)¹, варто віднести родину Баклан: танцівника, артиста покоління 1950–1960-х рр. Федора Баклана (1930–1983), його дружину, приму-балерину Варвару Потапову (1932–2018), сина – відомого українського диригента Олексія Баклана (нар. 1961) та невістку, приму-балерину Національної опери України 1980–1990-х рр. Ірину Задаєнну (1962–2005).

Аналіз досліджень і публікацій довів, що заявлена у назві статті проблематика окремими епізодами неодноразово обговорювалася у монографіях та статтях, присвячених творчості Ф. Баклана, В. Потапової, І. Задаєнної та О. Баклана. Серед дослідників, які уклали творчі портрети митців, аналізували характер їх сценічної діяльності, варто назвати театрознавців радянського періоду (Л. Білецька [2, 4], М. Кухарчук [3, 8–9; 4, 10–11], Ю. Станішевський [7]) та нашої сучасності (В. Поклад [5, 180–187], Ю. Станішевський [8–9], І. Стебляк [10, 5–7]) тощо.

Метою публікації стало комплексне вивчення сценічних досягнень Ф. Баклана, В. Потапової, І. Задаєнної та О. Баклана у контексті розвитку українського балету другої половини ХХ – початку ХХІ століть.

Виклад основного матеріалу. Родоначальник театральної династії – Федір Миколайович Баклан народився 1930 р. в Києві. Балету почав навчатись у важкі воєнні роки (одразу після визволення Києва від німецьких військ) у новоствореному Київському державному хореографічному училищі (далі – Київське ДХУ), яке закінчив 1948 року.

Однією з перших дебютних сольних ролей для танцівника стала партія Принца у «Попелюшці» С. Прокоф'єва в постановці балетмейстера С. Сергєєва 1948 року. Мистецтвознавці відзначали, що поряд з Попелюшкою (В. Потапова), він ставав справжнім лицарем, прикладом благородства й готовності боротися за власне кохання. «Артист переконливо втілював це в піднесено-ліричному дуеті на балу, коли для безтурботного героя, мабуть, вперше розкрилися справжні духовні цінності і зміст життя, коли його вразливу душу пройняли животворні почуття першого кохання» [8,

476]. Осягнення провідних ролей надало Ф. Баклану можливість взяти участь у важливих для його кар'єри мистецьких проєктах: у 1951 р. він став лауреатом Всесвітнього фестивалю молоді і студентів у Берліні, а в 1957-му – лауреатом Міжнародного конкурсу класичного танцю в Москві; 1960 р. танцівник отримав почесне звання заслуженого артиста УРСР.

Продовж тривалого творчого життя (1948–1972) артист реалізував на сцені Київського ДАТОБ ім. Т. Шевченка понад двадцять провідних партій у балетах академічної спадщини, радянської класики та національної тематики. Серед них: Принц («Лускунчик» П. Чайковського), Базиль («Дон Кіхот» Л. Мінкуса), Франц («Коппелія» Л. Деліба), Лукаш («Лісова пісня» М. Скорульського), Петро («Юність» М. Чулакі), Ферхад («Легенда про любов» А. Мелікова), Ромео («Ромео і Джульєтта» С. Прокоф'єва), Гармодій («Спартак» А. Хачатуряна) тощо. Поетичні образи, створені Ф. Бакланом, на переконання мистецтвознавця В. Туркевича, підкоряли душевною чистотою та щирістю, містили високу поетичну складову [11, 29]. Балетознавець Ю. Станішевський так само засвідчував, що зіграні Ф. Бакланом партії «відзначалися масштабністю, багатогранністю і внутрішньою піднесеністю» [8, 476].

Географія гастрольних поїздок митця охопила переважну більшість країн Європи (Німеччина, Франція, Данія, Румунія, Югославія, Норвегія, Швеція, Швейцарія) та Індостану (Індія, Непал, Індонезія, Пакістан) тощо. Постійними партнерками Ф. Баклана у закордонних турах стали відомі українські балерини: дружина – В. Потапова та її старша сестра – народна артистка СРСР О. Потапова. Про дует Ф. Баклан – О. Потапова вже згадуваний Ю. Станішевський писав: «Саме з їх натхненним мистецтвом пов'язане утвердження світової слави української виконавської школи, її міжнародне визнання. Глядачі багатьох зарубіжних країн надовго запам'ятали київських артистів, які в складі концертних програм “Зірки радянського балету” достойно презентували розквіт балетного мистецтва нашої країни» [8, 471].

Успішну сценічну діяльність Ф. Баклан почав досить рано поєднувати з педагогічною роботою у Київському ДХУ (1957–1968), де його найобдарованішими учнями стали М. Прядченко, С. Лукін, В. Відінеєв та інші майбутні зірки українського хореографічного олімпу. Згодом педагогічну роботу було продовжено Ф. Бакланом на започаткованій ним кафедрі танцю і сценічного руху (з 1977 р. – професор) у Київському державному

театральному інституті (тепер – Київський національний університет театру, кіно і телебачення ім. І. Карпенка-Карого); продовж 1982–1983 рр. працював ректором навчального закладу.

Однодумницею Ф. Баклана у його творчих пошуках стала дружина – Варвара Потапова – наймолодша з сестер, відомих прим-балерин Київського ДАТОБ ім. Т. Шевченка (Варвара, Олена і Ганна Потапови), високо піднесених у книзі Ю. Станішевського «Лебеді чарівного озера» (Київ, 1966) [7]. Народилася артистка 1932 р. у м. Саратові (РФ). Хореографії почала навчатися у балетній студії місцевого Палацу піонерів, якою керувала Наталя Данилова – учениця відомого педагога Ленінградського ДХУ Агрипини Ваганової. У післявоєнний час (по закінченні Другої світової війни) вступила до Московського ДХУ, яке закінчила 1951 р. в класі М. Кожухової; в тому ж році стала лауреатом Всесвітнього фестивалю молоді і студентів у Берліні.

Після випускних іспитів балерина одразу отримала місце артистки балету в Київському ДАТОБ ім. Т. Шевченка (1944 р. родина Потапових перебралася до Києва) [5, 182], на сцені якого пропрацювала до 1973 року. Продовж тривалого творчого життя В. Потапова створила низку чудових й різних з характером образів, серед яких: Джульєтта («Ромео і Джульєтта» С. Прокоф'єва), Мавка, Афіна («Лісова пісня» М. Скорульського), Лілея (однойменний балет К. Данькевича), Сванільда («Коппелія» Л. Деліба), Ширін («Легенда про любов» А. Мелікова), Сюїмбике («Шурале» Ф. Ярулліна), Попелюшка (однойменна вистава С. Прокоф'єва) тощо. Як слушно зазначав вже згадуваний В. Туркевич, танець В. Потапової відрізнявся досконалим «академізмом, чистотою ліній, вишуканістю арабеску» [11, 155]. Ю. Станішевський відзначав, що коли В. Потапова з Ф. Бакланом танцювали в парі, наприклад, Принца і Попелюшку, йому «завжди мимоволі згадувалися слова Б. Асаф'єва про те, що в музиці С. Прокоф'єва співає стихія світла і тепла, в якій відчутна сонячна енергія і владно звучить переможний потяг до життя» [11, 476].

По закінченні артистичної кар'єри В. Потапова перейшла на педагогічну роботу в Київське ДХУ, у 1974–1979 рр. викладала в Київському хореографічному училищі. З 1983 р. по закінченні балетмейстерського відділення Московського театрального інституту ім. А. Луначарського (ГІТІС, тепер – Російський інститут театрального мистецтва) перейшла на педагогічну й репетиторську роботу до Київського ДАТОБ ім. Т. Шевченка [11, 155].

Продовжувачами балетних традицій батьків стали на рубежі ХХ–ХХІ століть театральный диригент Олексій Баклан та його дружина – Ірина Задаєнна.

Музичну освіту Олексій Федорович Баклан здобув у 1979–1982 рр. в Київському музичному училищі ім. Р. Глієра (тепер – Київська муніципальна академія музики ім. Р. Глієра), а в 1983–1987 рр. у Київській консерваторії ім. П. Чайковського (тепер – Національна музична академія України ім. П. Чайковського), де навчався диригентському мистецтву в класах Р. Кофмана та С. Турчака. Одразу по закінченні навчального закладу випускника було запрошено до Київського ДАТОБ ім. Т. Шевченка, де він почав набувати важливого мистецького досвіду, диригуючи насамперед балетні вистави: «Лісова пісня» М. Скорульського, «Коппелія» Л. Деліба, «Корсар» А. Адана, «Лілея» К. Данькевича, «Раймонда» О. Глазунова тощо. Разом з балетмейстером А. Шекерою О. Баклан відродив балет А. Мелікова «Легенда про любов», з Г. Майоровим повернув до життя виставу «Чиполліно», а з В. Яременком створив балет «Весілля Фігаро» на оперну музику В.-А. Моцарта [6]. Про свої враження від роботи з провідними майстрами сцени О. Баклан згодом згадував: «Із задоволенням пригадую, як ще молодим диригентом працював над балетом з легендарним Анатолієм Шекерою. Для мене це була прекрасна школа життя, школа режисури, драматургії... Пам'ятаю, як на прем'єру прийшов Аріф Меліков... Ви не можете собі уявити, яке це було щастя, радість диригента від того, що входиш у балетну трупу і спостерігаєш весь процес творчої роботи» [6].

Від 1990 р. О. Баклан став одним з диригентів Київського хореографічного училища [1, 123]. 1994 р. на I Міжнародному конкурсі балету ім. С. Лифаря О. Баклана було нагороджено спеціальним дипломом «кращого балетного диригента». Як слушно зазначала мистецтвознавець І. Стеблянко, у цілому, посади «диригент балету» не існує у штатному розкладі жодного театру. А видатний український музикант С. Турчак взагалі вважав, що диригенту «треба грати музику, а не потурати примхам артисток» [10, 5]. Та всупереч офіційним настановам, О. Баклан став справжнім балетним диригентом не за професією, а за особливим складом душі. І. Стеблянко писала про це так: «Олексію доводиться щоденно майже буквально “алгеброю виміряти гармонію”. Треба прорахувати, на скільки секунд раніше закінчить кантиленну арабеску балерина з далекою від ідеалу довжиною ноги, як уповільнити фуєте. Маестро Національної

опери України робить це делікатно й тактовно, а головне – непомітно для публіки» [10, 5].

Варто наголосити, що почесна відзнака лифарівського конкурсу сприяла розвитку подальшої театральної кар'єри О. Баклана: у 1995 р. він обійняв посаду головного диригента Київського муніципального академічного театру опери і балету для дітей і юнацтва (з 2008 р. – художній керівник театру). У наступні роки диригентом було створено музичне оформлення до вистав: «Баядерка» Л. Мінкуса, «Жізель» А. Адана, «Лілея» К. Данькевича (оновлена музична версія 2003 р.), «Ромео і Джульєтта» С. Прокоф'єва тощо.

Важливого значення для розвитку «балетної обізнаності» Ф. Баклана сприяли його творчі контакти з балетмейстером А. Рехвіашвілі, разом з якою він створив вистави: «Віденський вальс» (2001) на музику родини Штраусів (для повноти партитури спеціально розшукував необхідні ноти у Віденських музичних бібліотеках, деякі музичні партитури прозвучали в Києві вперше), «Данієла» (2006) М. Чембержи, «Дама з камеліями» (2014) на музику І. Брамса, І. Пахельбеля, І. Стравинського та ін. (О. Баклан виступив співавтором лібрето разом з А. Рехвіашвілі; обидва свідомо відмовилися від музичного матеріалу Д. Верді, який першим звернувся до творчості О. Дюма (опера «Травіата»)), «Снігова королева» (2016) за творами П. Чайковського, А. Лядова, Е. Гріга, Ж. Масне та ін. композиторів.

Окрім вітчизняних театрів О. Баклан багато працює за кордоном: в Словенській (м. Марібор, Словенія) та Хорватській національних операх, Національному театрі Мехіко-сіті (Мексика), трупах «Міжнародний балет Глаза» (м. Нагая, Японія) та «Ballet Chambre Quest» (м. Токіо, Японія), Молодіжному балетному театрі (м. Гамільтон, Канада), співпрацював з компанією «Corella Ballet» (Іспанія). Значний внесок у розвиток сценічних досягнень династії Баклан внесла прима-балетина Київського ДАТОБ ім. Т. Шевченка Ірина Євгенівна Задаянна. Як слушно відзначала І. Стебляк, «легко, невимушено, якимось дуже природно стала Ірина органічною частиною відомої мистецької сім'ї» [10, 5]. Народилася танцівниця 1962 р. в Києві, хореографічну освіту отримала в Київському ДХУ в класі педагогів Г. Кирилової, М. Жейміс, Т. Путіліної. По закінченні спеціалізованого навчального осередку у 1980 р. була прийнята до трупи Київського ДАТОБ ім. Т. Шевченка, де почала працювати під орудою педагога-репетитора Е. Стебляк. Як влучно зазначила мистецтвознавець В. Поклад, засвідчити й

підтвердити яскравий таланти І. Задаянної, а також відкрити їй дорогу у солістки театру допомогла участь у ХІ Міжнародному конкурсі артистів балету у Варні (Болгарія) в 1983 р., де артистка в парі з прем'єром Ленінградського ДАТОБ ім. С. Кірова – Фарухом Рузіматовим здобула бронзову медаль (третю премію) і звання лауреата мистецького заходу (педагоги-консультанти – Е. Стебляк та В. Никонов) [5, 182], [3, 9].

Одним з перших хореографів-постановників, який розгледів непересічну індивідуальність І. Задаянної, став В. Федотов. Безпосередній свідок подій, І. Стебляк писала: «Балетмейстера зачарувала її тоді ще зворушлива дитина, незграбність у поєднанні з винятковою гнучкістю, химерність пластики тіла, лінії якої створені для класичного танцю. Мініатюра “Царівна-Жаба” [створена В. Федотовим спеціально для І. Задаянної – авт.] надовго затрималася у репертуарі юної танцівниці. І тому таким вражаючим для багатьох фахівців стало перетворення Царівни-Жаби на лірико-романтичну дівчину – Білосніжку, Попелюшку у казкових балетах, Мавку в “Лісовій пісні”, Клару в “Лускунчику”» [10, 5].

У подальші роки І. Задаянній пощастило співпрацювати з багатьма іншими вітчизняними та зарубіжними хореографами, серед яких: Н. Скорульська («Лісова пісня» М. Скорульського, Водяна русалка), А. Шекера («Спартак» А. Хачатуряна, Фрігія; «Ромео і Джульєтта» С. Прокоф'єва, однойменна героїня; «Легенда про любов», А. Мелікова, Ширін тощо), В. Литвинов («Дон Кіхот» Л. Мінкуса, Кітрі; «Попелюшка» С. Прокоф'єва, однойменна героїня; «Ніч перед Різдвом» Є. Станковича, Оксана), В. Ковтун («Лебедине озеро», Одетта-Оділія; «Спляча красуня» П. Чайковського, Аврора; «Жізель» А. Адана, однойменна героїня), Г. Майоров («Чиполліно», К. Хачатуряна, Редисочка), Ю. Пузаков («Фрески Софії Київської» В. Кікті, Кохана Митця, «Володимир-Хреститель» В. Кікта, Весняна), О. Ратманський («Поцілунок Феї» І. Стравинського, Наречена Юнака), О. Віноградов («Марна пересторога», Л. Герольда, па-де-катр; «Сильфіда» Х. Левенсхольда, Еффі) [5, 183–186]. Як слушно зауважував В. Туркевич, м'яка кантіленність та висока ліричність поєднувалися у виконавській манері І. Задаянної з умінням глибоко виразити драматичність образу, продемонструвати його справжню духовну сутність [11, 81]. Інший театрознавець – М. Кухарчук – підсумовував: «Ірина Задаянна, безумовно, талановита балерина. І що не менш цінно, вона належить

до тих акторів, котрі повсякчас у пошуку» [4, 11].

Наукова новизна публікації полягає в тому, що в ній вперше досліджено значення мистецького доробку майстрів музичного театру творчої династії Баклан, які зробили важливий внесок у піднесення вітчизняної академічної хореографії радянського часу та доби незалежності.

Підсумовуючи викладений у науковій розвідці матеріал, наголосимо на наступних висновках. Важність мистецьких здобутків діячів сцени театральної династії Баклан для розвитку вітчизняного балету важко переоцінити. Родоначальники творчої сім'ї – заслужені артисти УРСР Федір Баклан (1930–1983) та Варвара Потапова (1932–2018) увійшли до когорти провідних танцівників Київського ДАТОБ ім. Т. Шевченка 1950–1960-х рр., які після кризи драмбалету сприяли становленню на вітчизняній сцені нової форми музично-танцювальної драматургії («поетичного танцю») під орудою балетмейстерів-новаторів – В. Вронського, Р. Захарова, Ф. Лопухова, С. Сергєєва, М. Трегубова. Творчу роботу, започатковану батьками на сцені Національної опери України у 1980–2000-х рр., продовжили заслужений діяч мистецтв України, диригент Олексій Баклан (нар. 1961) та його дружина, заслужена артистка України Ірина Задаянна (1962–2005), які творили й продовжують генерувати високе мистецтво, спрямоване на найвищі європейські театральні стандарти. Наголосимо, що заявлену у публікації проблематику, не можна вважати вичерпною, адже кожна представлена у науковій розвідці постать заслуговує на окреме мистецтвознавче вивчення й детальний аналіз творчих здобутків.

Примітки

¹ З 1992 р. – Київський національний академічний театр опери та балету ім. Т. Шевченка (Київський НАТОБ ім. Т. Шевченка).

Література

1. Баклан Олексій. Українська музична енциклопедія / ІМФЕ ім. М. Рильського НАН України [гол. ред. Г. Скрипник]. Т. 1. Київ, 2006. С. 123–124.
2. Білецька Л. Вчителю, виховай учня. Культура і життя. 1981. 4 січня. С. 4.
3. Кухарчук М. Крильця Сильфиди. Театрально-концертний Київ. 1983. № 16. С. 8–9.
4. Кухарчук М. У бурхливому морі експресії. Театрально-концертний Київ. 1987. № 5. С. 10–11.
5. Поклад В. Сценічна творчість Ірини Задаянної як важлива складова діяльності балетної трупи Національної опери України (1980–2000). Наукові записки [Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова]. Серія : Педагогічні науки : [збірник наукових статей]. Київ : Вид-во НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2018. Вип. СXXXVIII. С. 180–187.

6. Сегодня Алексей Баклан отмечает юбилей [интервью з Л. Ткаченко]. Политические известия в Украине. 2011. 25 мая. URL: <https://izvestia.kiev.ua/item/show/7038> (дата останнього звернення - 12.03.2021).

7. Станішевський Ю. Лебеді чарівного озера. Київ : Молодь, 1966. 92 с.

8. Станішевський Ю. Національна опера України, 2001–2011. Київ : Музична Україна, 2012. 301 с.

9. Станішевський Ю. Національний академічний театр опери та балету України імені Т. Шевченка : історія і сучасність. Київ : Музична Україна, 2002. 734 с.

10. Стеблянко І. Хто в сім'ї диригент? Театрально-концертний Київ. 1994. № 3. С. 5–7.

11. Туркевич В. Хореографічне мистецтво України в персоналіях : Біобібліографічний довідник / Біографічний ін-т НАН України. Київ : Інтеграл, 1999. 223 с.

References

1. Cormorant Alexei. (2006). Ukrainian Music Encyclopedia. IMFE. M. Rylsky NAS of Ukraine [ch. ed. G. Skripnik]. Kyiv, 123–124. [in Ukrainian]
2. Biletskaya L. (January 4, 1981) Teacher, educate students. Culture and life, 4. [in Ukrainian]
3. Kukharchuk M. (1983). Wings Sylphides. Theatrical and concert Kyiv, № 16, 8–9. [in Ukrainian]
4. Kukharchuk M. (1987). In the stormy sea of expression. Theatrical and concert Kyiv, № 5, 10–11. [in Ukrainian]
5. Poklad V. (2018). Stage work of Iryna Zadayanna as an important component of the ballet troupe of the National Opera of Ukraine (1980–2000). Scientific notes [National Pedagogical University named after MP Dragomanova]. Series: Pedagogical sciences: [collection of scientific articles]. Kyiv: NPU Publishing House. M.P. Dragomanova, 180–187. [in Ukrainian]
6. Today Alexei Baklan celebrates his anniversary [interview with L. Tkachenko]. (May 25, 2011). Political news in Ukraine. URL: <https://izvestia.kiev.ua/item/show/7038> (date of last appeal - 12.03.2021). [in Ukrainian]
7. Stanishevsky Y. (1966). Swans of the magic lake. Kyiv: Molod, 92. [in Ukrainian]
8. Stanishevsky Y. (2012). National Opera of Ukraine, 2001–2011. Kyiv: Musical Ukraine, 301. [in Ukrainian]
9. Stanishevsky Y. (2002). National Academic Opera and Ballet Theater of Ukraine named after T. Shevchenko: history and modernity. Kyiv: Musical Ukraine, 734. [in Ukrainian]
10. Steblyanko I. (1994). Who is the conductor in the family? Theatrical and concert Kyiv, № 3, 5–7. [in Ukrainian]
11. Turkevich V. (1999). Choreographic art of Ukraine in personalities: Biobibliographic reference book. Biographical Institute of NAS of Ukraine. Kyiv: Integral, 223. [in Ukrainian]

Стаття надійшла до редакції 15.02.2021
Отримано після доопрацювання 15.03.2021
Прийнято до друку 19.03.2021